

هویت‌سازی دولت‌پسندانه

هویت اسلامی در داستان‌های «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان»

احمد گل محمدی^۱

(تاریخ دریافت: ۹۵/۰۲/۰۵ - تاریخ تصویب: ۹۵/۰۶/۰۲)

چکیده

تولید و انتشار روایت یا داستان از مهم‌ترین عرصه‌های فعالیت دولت برای ساماندهی فرآیند هویت‌سازی در جمهوری اسلامی ایران بوده است؛ ولی تصویر روشن معتبری از چگونگی انجام این کار نداریم. این نوشتار نتیجه پژوهشی است برای پاسخ به پرسش از چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه یا تلاش برای صدرنشین کردن هویت اسلامی. تحلیل محتوای ۲۸۵ داستان که «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» در طول ۳۰ سال (از ۱۳۵۹ تا ۱۳۸۹) برای نوجوانان منتشر کرده نشان می‌دهد که حدود ۲۱ درصد از آن داستان‌ها را می‌توان مصداق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست زیرا در همه آنها، انواع خوبی‌ها به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده شده است. به بیان دقیق‌تر، در عنوان، تصویر روی جلد و یا چکیده ۶۱ تا از آن داستان‌ها، نشانه‌های خوبی با نشانه‌های مسلمانی هم‌نشین شده‌اند تا ارزیابی و احساس مثبت خوانندگان

۱. دانشیار علوم سیاسی دانشگاه، علامه طباطبائی (ahmad.golmohammadi@gmail.com)

۲ فصلنامه دولت پژوهی

داستان نسبت به مسلمان و مسلمانی را سبب شود که نمود هویت‌سازی دولت-پسندانه است.

کلیدواژه‌ها: هویت‌سازی روایتی، هویت‌سازی دولت‌پسندانه، کانون پرورش فکری، هویت اسلامی، هویت ایرانی

مقدمه

هویت‌سازی به‌عنوان «سازوکار اصلی هماهنگی و کنترل اجتماعی» (Brewer & Yuki, 2007, 317) برای دولت‌ها کم‌وبیش مهم است. دولت‌ها می‌کوشند فرآیند هویت‌سازی را به اشکال مختلف سامان‌دهی کنند و هویت موردپسند خود را در جایگاه بالاتری بنشانند تا از این طریق پاسدار نظم اجتماعی معین باشند. یکی از سازوکارهای اصلی انجام این مهم (که می‌توان هویت‌سازی دولت‌پسندانه نامید) سامان‌دهی روایت‌پردازی است زیرا هویت-سازی عمدتاً در قالب روایت یا داستان ساخته می‌شود.

در تاریخ معاصر ایران، به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی، نیز هویت‌سازی از دغدغه‌های دولت بوده و این نهاد کوشیده است فرآیند هویت‌سازی را آن‌گونه که خود می‌پسندد سامان‌دهی کند. هرچند با این نقش دولت در ساماندهی هویت‌سازی مبتنی بر روایت آشنا هستیم، به‌روشنی نمی‌دانیم این کار چگونه به انجام می‌رسد و هویت معین چگونه از طریق ساماندهی روایت‌پردازی ساخته می‌شود. برای آگاهی بیشتر از چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه در ایران، به سراغ داستان‌های «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» می‌رویم؛ زیرا تاریخچه و عملکرد این موسسه دولتی را می‌توان برجسته‌ترین نمود تلاش دولت برای ساماندهی فرآیند هویت‌سازی روایتی دانست.

بنابراین، مسئله نوشتار حاضر ابهام درباره چگونگی ساختن هویت دولت‌پسند از طریق روایت (در مجموعه داستان‌های کانون) است و می‌کوشیم به این پرسش پاسخ دهیم که هویت دولت‌پسند چگونه (از طریق داستان‌های کانون) ساخته می‌شود؟ این موضوع پیشینه‌چندانی ندارد و صرفاً چند پژوهش کم ارتباط در این زمینه انجام شده که کار محمد گودرزی از آن جمله است (گودرزی، ۱۳۸۸). در این کتاب از عناصر و مولفه‌های داستان سخن به‌میان آمده که می‌تواند مبنایی برای تحلیل محتوای کتاب‌های داستانی نوجوانان باشد. هم‌چنین

می‌توان از دو پژوهش دیگر (میرحسینی، ۱۳۶۷؛ طاهری لطفی، ۱۳۷۸) نام برد که با موضوع این نوشتار ارتباط بسیار اندکی دارند. در این دو پژوهش نیز صرفاً گرایش‌های موضوعی کتاب‌های کودکان و نوجوانان، از جمله کتاب‌های داستانی بررسی شده است. بنابراین می‌توان گفت که چگونگی ساختن هویت دولت‌پسند از طریق کتاب‌های داستانی نوجوانان در ایران تاکنون موضوع پژوهش مستقلی نبوده است.

اهمیت چنین پژوهشی آن است که عرصه مناسبی برای محک زدن مفهوم‌بندی‌ها و نظریه‌های مختلف درباره نسبت سیاست، هویت و روایت (که در چند دهه‌ی اخیر بسیار پررنگ و پُر رونق شده است) فراهم می‌کند. به بیان دیگر، با این کار می‌توان اعتبار ادعاهای نظری مختلف درباره نقش هویت‌سازی و هویت‌بانی دولت (های ایدئولوژیک) و چگونگی ساختن هویت دولت‌پسند از طریق داستان، به‌ویژه داستان‌های کودک و نوجوان، را سنجید. در واقع، این مطالعه موردی، شناسایی کاستی‌ها، ابهام‌ها و توانمندی‌های دانش موجود در این زمینه را آسان‌تر و بستر مناسبی برای ارتقای آن دانش فراهم می‌کند.

از دیدگاه روش‌شناختی، چارچوب مفهومی این پژوهش را می‌توان «مطالعات فرهنگی» نامید. روش گردآوری داده برای پاسخ به پرسش این نوشتار «کتابخانه‌ای» بوده است. یعنی بیشتر داده‌های لازم برای انجام پژوهش با مراجعه به کتابخانه کانون و سایت یا وبگاه رسمی آن گردآوری شده است. برای تحلیل داده‌ها نیز روش «تحلیل محتوا» به کار رفته است که مراحل مختلف تعیین محتوا، تعیین مقولات، تعیین واحد تحلیل، کدگذاری و تحلیل را در بر می‌گیرد. هم‌چنین ناگفته نماند که جامعه‌ی آماری پژوهش را ۲۸۵ کتاب داستانی نوجوانان تشکیل می‌دهد که کانون در طول ۳۰ سال (یعنی از آغاز سال ۱۳۵۹ تا آغاز سال ۱۳۸۹) منتشر کرده است؛ بنابراین جامعه‌ی آماری با جامعه‌ی نمونه یکسان است.

چارچوب مفهومی

نسبت میان سیاست، هویت و روایت را از دیدگاه‌های مختلف می‌توان بررسی کرد که «مطالعات فرهنگی» یکی از آنهاست. هر چند تعیین حد و مرزهای هویت‌بخش مطالعات فرهنگی نسبتاً دشوار است و بر سر ماهیت آن اختلاف‌های جدی وجود دارد می‌توان آن‌را «انبوه‌ای از مفاهیم، روش‌ها و علایق» یا نوعی «رهیافت نظری، شناخت‌شناسانه یا روش‌شناسانه» هم دانست. (Alexander, 2008, 198; Sparks, 1996, 14). «پیوندهای میان جامعه، سیاست، هویت و فرهنگ» سروکار دارد و «تولید و توزیع فرهنگ یا نقشه‌های معنا» را بررسی می‌کند. به بیان دیگر، مطالعات فرهنگی «شیوه‌ای از سخن گفتن درباره چیزهاست» که حول مفاهیم و علایقی مانند فرهنگ، ایدئولوژی، هویت و قدرت انسجام می‌یابد (Barker, 2004, 913 & Long, 2007, 41). بنابراین مطالعات فرهنگی دیدگاه مناسبی برای این پژوهش است و می‌تواند به پرسش‌های محوری درباره نسبت میان سیاست، هویت و روایت پاسخ دهد.

برای پاسخ به پرسش از چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندان در ایران، نخست باید به این پرسش پاسخ دهیم که به‌طور کلی روایت چگونه هویت‌ساز می‌شود یا هویت چگونه از طریق روایت ساخته می‌شود؟ پاسخ این پرسش در گرو پاسخ به پرسش کلی‌تری است که هویت چگونه ساخته می‌شود و پاسخ آن‌هم در گرو پاسخ به پرسش از چیستی یا ماهیت هویت. در سطور پایین‌تر می‌کوشیم از دیدگاه مطالعات فرهنگی (به‌ویژه دیدگاه استوارت هال) به این پرسش‌های مرتبط پاسخ دهیم.

هرچند تعاریف پُر شماری از این واژه پرکاربرد وجود دارد؛ می‌توان این تعریف از هویت را پذیرفت: «ادراک کیستی خود در رابطه با دیگران که با ارزش‌گذاری و احساس‌یابی همراه است» (Callero, 2007, 4425). بر اساس این

تعریف، هویت را نوعی ادراک یا خود ادراکی می‌دانیم که محصول زندگی اجتماعی است و معمولا با انواع ارزش‌داوری و موضع‌گیری احساسی همراه می‌شود (Tajfel, 1981, 255 & Barker, 2004, 93 & Mead, 1934, 10).
 164 & Hall, 1997). هویت نوعی ساخته‌ی اجتماعی برای تامین نیازهای اجتماعی افراد است که در جریان زندگی اجتماعی همواره ساخته می‌شود. ولی هویت چگونه ساخته می‌شود؟

هویت از طریق معناسازی ساخته می‌شود و معناسازی هم یعنی بازنمایی زبانی یا تولید و انتشار نشانه. از طریق بازنمایی زبانی، ما مجموعه‌ای از نشانه‌ها را تولید و منتشر می‌کنیم و نشانه هم یعنی هر چیز قابل دیدن و یا شنیدن که ادراک ذهنی افراد را بازنمایی می‌کند. به بیان دیگر، در جریان معناسازی، ادراکات ذهنی فردی به واسطه زبان بازنمایی می‌شود تا دیگران هم آن را (با چشم و گوش خود) دریافت کنند و بپذیرند. پس هویت‌سازی نوعی معناسازی است که در جریان آن درک افراد از کیستی خود و دیگران به واسطه زبان بازنمایی می‌شود یا بر زبان آورده می‌شود تا دیگر افراد جامعه هم چنان درکی پیدا کنند (Hall, 1997).

از این لحاظ، بر زبان آوردن و سخن گفتن نوعی ایجاد کردن است. به قول آستین، با گفتن چیزهایی خیلی چیزها به وجود می‌آیند و سخن گفتن «شکلی از درگیر شدن در جهان» یا «اشغال جهان» است (Hanks, 1996, 236). پس سخن گفتن یا بیان کردن نوعی الگوسازی و هنجارسازی است. با سخن گفتن الگوهایی برای دیدن، درک کردن، ارزش گذاشتن و احساس کردن ساخته می‌شود. از طریق سخن گفتن، برخی امکان‌های دیدن، درک کردن، ارزش گذاشتن و احساس کردن تسهیل و برخی دیگر سرکوب و پنهان می‌شوند. از این دیدگاه، کنش کلامی نوعی هویت‌سازی است که در چارچوب آن الگوهای آرمانی هویت ساخته می‌شوند و از طریق تحدیدهای اجتماعی (مانند طرد، رد، تنبیه، توبیخ) حفظ می‌شوند (Barker, 2004, 142). به عبارتی، زبان (در همه

اشکال آن) صرفاً توصیف، تبیین یا بازنمایی نمی‌کند که «ما که هستیم»؛ بلکه در این‌که ما چگونه خودمان می‌شویم نیز نقش مهمی بازی می‌کند. این خودها از طریق زبان ساخته می‌شوند و زبان برسازنده است نه صرفاً بازنمایاننده. پس از طریق متن ما ممکن است درک کنیم (نه ضرورتاً آگاهانه) چگونه خودمان را بیان کنیم (Lampert, 2007, 58-83).

اگر هویت در عرصه زبان یا بازنمایی زبانی ساخته می‌شود و روایت یا داستان هم نوعی بازنمایی زبانی است می‌توان روایت را از مهم‌ترین عرصه‌های هویت-سازی به‌شمار آورد. این مهم به دو شیوه مرتبط انجام می‌شود؛ اولاً، داستان‌ها الگوهایی برای هویت‌ها می‌سازند. با ساختن شخصیت‌ها، در واقع چنین القا می‌شود که چنین هویت‌هایی «حقیقت» و «واقعیت» دارند. روایت‌ها از این طریق مجموعه الگوهایی برای هویت می‌سازند و به‌گونه‌ای وانمود می‌کنند که چنین هویت‌هایی وجود دارند. شیوه دوم هویت‌سازی از طریق روایت این است که هویت‌های شناسایی شده به‌نوعی رده‌بندی می‌شوند. یعنی داستان‌ها نه تنها هویت‌های مختلف را می‌سازند بلکه آنها را در سلسله مراتبی از معیارهای هنجاری قرار می‌دهند. پس داستان‌ها یا روایت‌ها هویت‌ها را هم تعریف می‌کنند هم ارزیابی. در این چارچوب برخی هویت‌ها عادی، طبیعی، اصلی، مهم، ارزشمند و درست وانمود می‌شوند و برخی هویت‌ها هم غیر عادی، غیر طبیعی، فرعی، بی‌اهمیت، بی‌ارزش و نادرست.

هنگامی که در روایت مشارکت می‌کنیم عمل هویت‌سازانه انجام می‌دهیم. یعنی هنگامی که روایتی را می‌گوییم، می‌شنویم، می‌خوانیم، می‌بینیم یا می‌نویسیم در واقع نوعی هویت‌سازی می‌کنیم؛ هر چند شاید این فرآیند چندان هم آگاهانه نباشد. با چنین مشارکتی، ما الگوهایی برای ادراک، ارزش‌گذاری و احساس کردن می‌کنیم یا الگوهای موجود را بازسازی می‌کنیم. اگر مشارکت در روایت در بردارنده ادراک، ارزش‌گذاری و احساس‌یابی است در واقع هویت‌سازی را هم در بر می‌گیرد؛ زیرا هویت چیزی جز ادراک همراه با

ارزش‌گذاری و احساس‌یابی نیست. روایت این امکان را برای مشارکت-کنندگان فراهم می‌کند تا تجربه شخصیت‌های داستان را از آن خود سازند. خلاصه، هویت‌سازی در واقع نوعی معناسازی است که از طریق زبان یا بازنمایی زبانی صورت می‌گیرد. بازنمایی زبانی نوعی کنش کلامی و بر زبان آوردن نوعی ایجاد کردن است و بخش عمده‌ای از بازنمایی زبانی به صورت روایت صورت می‌گیرد. در قالب داستان، الگوهای مختلفی از هویت ساخته می‌شود و هویت‌های ساخته شده بر اساس معیارهای مختلف ارزیابی می‌شوند. بنابراین با مشارکت در روایت، الگوهایی برای ادراک کیستی خویشتن در رابطه با دیگران و ارزش‌گذاری و احساس‌یابی در رابطه با کیستی خود و دیگران (نا) خود آگاهانه شکل می‌گیرد.

حال که از نسبت سیاست، هویت و روایت آگاه شدیم، به چگونگی هویت‌سازی از طریق روایت پی بردیم و دانستیم که چرا هویت (سازی) برای دولت‌ها اهمیت دارد؛ می‌توانیم به پرسش اصلی این نوشتار پردازیم و نشان دهیم که «کانون» چگونه با انتشار داستان‌هایی برای نوجوانان در ساخت هویت دولت‌پسند کوشیده است. به بیان دیگر، اکنون به این پرسش پاسخ می‌دهیم که هویت‌سازی دولت‌پسندانه کانون چگونه انجام و هویت دولت‌پسند چگونه از طریق داستان‌های کانون بازتولید شده است.

کانون و هویت‌سازی دولت‌پسندانه

تاسیس کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را می‌توان برجسته‌ترین نمود اهمیت هویت‌سازی برای دولت در ایران دانست. این موسسه‌ی دولتی در سال ۱۳۴۴ تاسیس شد و کم‌کم به صورت یکی از ابزارهای اصلی معناسازی و هویت‌سازی دولتی درآمد. هرچند کانون از همان آغاز فعالیت خود کم‌وبیش در خدمت تولید و انتشار هویت دولت‌پسند قرار گرفت پس از انقلاب اسلامی، این نقش را پررنگ‌تر و آشکارتر ایفا می‌کرد. در واقع، کانون در طول نزدیک

به نیم سده، بیش از پیش به صورت چیزی درآمد که می‌توان پایگاه هویت‌سازی نامید.

معناسازی و هویت‌سازی کانون از طریق انواع بازنمایی زبانی یا تولید و انتشار انواع نشانه‌ها در قالب کتاب، فیلم، تئاتر و وسایل کمک آموزشی صورت می‌گیرد؛ ولی بخش عمده این مهم از طریق انتشار کتاب انجام می‌شود. البته کانون را می‌توان از مهم‌ترین بازیگران این عرصه دانست؛ زیرا به واسطه بهره‌مندی از منابع و امکانات دولتی، امروزه به یکی از بزرگ‌ترین عرضه‌کنندگان «محصولات فرهنگی» برای کودکان و نوجوانان تبدیل شده است. این موسسه «در طول چهار دهه فعالیت خود»، «بیش از ۱۶۰۰ عنوان کتاب» منتشر کرده است تا «از نظر شمارگان و عناوین» به «پشتتاز نشر کتاب کودک و نوجوان در ایران» تبدیل شود (www.kanoontolid.com).

از این لحاظ کانون را می‌توان «پایگاه هویت‌سازی» مهمی به‌شمار آورد که بخشی از این کارویژه خود را از طریق انتشار داستان انجام می‌دهد و شماری از آن داستان‌ها به رده‌ی سنی نوجوانان تعلق دارند. از آن‌جا که نوجوانی مرحله مهمی در فرآیند هویت‌سازی به‌شمار می‌آید و دولت‌ها به هویت‌سازی نوجوانان اهمیت بیشتری می‌دهند (Brewer & Yuki, 2007, 317) برای آگاهی از چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه، این دسته از داستان‌ها را بررسی خواهیم کرد. ولی انجام این مهم نیازمند تعریف روشن‌تر یا تعریف عملیاتی‌تر هویت‌سازی دولت‌پسندانه است.

چنان‌که پیشتر اشاره کردیم نقش هویت در برقراری و پایداری نظم اجتماعی معین، دولت‌ها را وا می‌دارد تا عرصه‌های هویت‌سازی را چنان ساماندهی کنند که با آن نظم اجتماعی سازگارتر باشد. به عبارتی، معمولا دولت‌ها به طرق مختلف می‌کوشند هویت معینی را (که معمولا هویت ملی یا مولفه‌های هویت ملی نامیده می‌شود) به هویت مسلط تبدیل کنند و آن‌را بر صدر هویت‌های دیگر بنشانند. ولی در ایران پس از انقلاب اسلامی، هویتی را که دولت

می‌کوشید مسلط و صدرنشین کند می‌توان هویت اسلامی نامید. بنابراین، منظورمان از هویت‌سازی دولت‌پسندانه عبارت است از «نسبت دادن خوبی به شخصیت مسلمان داستان».

هر چند تعریف خوب و خوبی دشوار است به‌طور کلی، می‌توان آن‌را «خاصیت یا ویژگی تحسین برانگیز چیزی» دانست. (Lacey, 1996, 128) به بیان دیگر، خوب یا خوبی عبارت است از «کلی‌ترین واژه ارزیابی مثبت که در شرایط و بسترهای گوناگون برای تایید و تحسین و پذیرش به‌کار می‌رود» (Korsgaard, 328). یعنی، ماهیت خوب و خوبی باعث می‌شود آن‌را در شرایط گوناگون به‌کار ببریم و به آن‌چه نیکو، پسندیده، زیبا، خوشایند، مطلوب، معتبر، دلخواه، ماهر، درست، پایبند، مهربان، مودب، سالم، سودمند و مناسب می‌دانیم، اطلاق کنیم.

پس اگر خوب و خوبی را ویژگی تحسین برانگیز یا نوعی ارزیابی مثبت بدانیم و هویت‌سازی را نوعی معناسازی و معناسازی را بازنمایی زبانی یا تولید نشانه تعریف کنیم؛ هویت‌سازی دولت‌پسندانه در داستان‌های کانون را می‌توان آن نوع بازنمایی زبانی یا تولید نشانه دانست که در قالب آن نشانه‌های خوب بودن به نشانه‌های مسلمان بودن نسبت داده می‌شود. یعنی هر نوع همنشینی نشانه‌های خوب بودن با نشانه‌های مسلمان بودن در داستان‌های کانون را می‌توان مصداق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست.

نمودار تعریف (عملیاتی) هویت‌سازی دولت‌پسندانه

تحلیل داده‌ها

در طول ۳۰ سال (از ۱۳۵۹ تا ۱۳۸۹)، کانون ۲۸۵ داستان برای نوجوانان منتشر کرده که حدود ۶۱ تا از آن داستان‌ها را می‌توان مصادیق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست. یعنی تقریباً ۲۱ درصد داستان‌هایی که کانون در گستره‌ی زمانی نامبرده منتشر کرده، نوعی هویت‌سازی دولت‌پسندانه است و اهمیت این نوع هویت‌سازی برای دولت را نشان می‌دهد. به بیان دقیق‌تر، «عنوان» و یا «تصویر روی جلد» و یا «چکیده» این داستان‌ها در بر گیرنده

مصادیق هویت‌سازی دولت‌پسندانه هستند. در سطور پایین، عنوان، تصویر روی جلد و چکیده آن داستان‌ها را تحلیل می‌کنیم، تا نشان دهیم که هویت دولت‌پسند یا هویت اسلامی چگونه از طریق این نوع بازنمایی زبانی ساخته و برجسته شده است.

هویت‌سازی دولت‌پسندانه در عناوین داستان‌ها

نخستین نمود هویت‌سازی دولت‌پسندانه از طریق هم‌نشینی نشانه‌های شخصیت‌های مسلمان داستان‌ها با نشانه‌های خوبی را می‌توان در عناوین این داستان‌ها بازشناسی کرد. در اکثر ۶۱ داستان، عنوان داستان به‌نوعی در بر گیرنده نسبت دادن خوبی به مسلمانی یا خوب بودن به مسلمان بودن است. در این عناوین، نسبتی میان مصادیق خوبی با شخصیت‌های مسلمان داستان برقرار می‌شود تا ارزش‌گذاری مثبت و احساس‌یابی مثبت خوانندگان داستان را باعث شود.

خوبی‌هایی که در عناوین داستان‌ها بازنمایی می‌شود بسیار گوناگون و پُر شمار هستند. در این عناوین، ویژگی‌هایی مانند وفاداری، شکوهمندی، ستاره‌واری، ایمنی‌بخشی، عشق، مهربانی، رویدن، نورانی بودن، غنچه‌واری، نظرکردگی، غریب بودن، آفتاب‌گونگی، سبزی، زلالی، تنهایی، روشنایی، آب‌گونگی، آیینه‌واری، دریاگونگی، بهارگونگی، پروانه‌واری، آسمانی بودن، فرشته‌واری، مرواریدگونگی، ماه‌گونگی و نخل‌گونگی بازنمایی می‌شود.

ویژگی‌های مثبت برشمرده شده به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود که عمدتاً شخصیت‌های تاریخی هستند و در صدر این شخصیت‌ها پیامبر اسلام قرار دارد. ائمه شیعه و خاندان آن‌ها، والدین پیامبر اسلام، یاران پیامبر و ائمه شیعه (مانند ابوذر، سلمان، زید، بلال، حر، حُجر، اویس، مصعب، عمار، مسلم، عمرو) نیز دیگر شخصیت‌های اصلی داستان‌ها را تشکیل می‌دهند. در موارد اندک، برخی شخصیت‌های مسلمان تاریخ معاصر ایران (مانند مقدس

اردبیلی، میرزای قمی، شیخ مرتضی انصاری، بحرالعلوم، مدرس، مفتاح) هم در زمره‌ی شخصیت‌های اصلی داستان قرار می‌گیرند.

در عناوین اکثر این مجموعه داستان‌ها تقریباً مصادیق همه خوبی‌ها به شخصیت‌های نامبرده نسبت داده می‌شود که زیبایی صدرنشین آنهاست. شماری از نشانه‌های تشکیل دهنده عناوین داستان دلالت بر این دارند که شخصیت‌های مسلمان داستان حد اعلای زیبایی هستند زیرا به نمادهای زیبایی (مانند «ستاره»، «خورشید»، «ماه»، «غنچه»، «نور»، «آفتاب»، «فرشته»، «آینه»، «مروارید»، «روشنایی»، «بهار»، «پروانه»، «آسمان»، «دریا» و «ساحل») تشبیه می‌شوند. البته در برخی موارد، همان نشانه‌ها یا کلمات کاربردهای چندگانه یا متفاوتی می‌یابند و بر اعتبار شناختی یا معتبر بودن دانش شخصیت‌های مسلمان داستان دلالت می‌کنند. مثلاً در عناوینی مانند «صدای پای روشنایی» و «همسایه‌های آفتاب»، روشنایی و آفتاب بیشتر به اعتبار شناختی معطوف است و بر معتبر بودن دیدگاه شخصیت‌های مسلمان داستان و دانایی آن‌ها دلالت می‌کند.

نسبت دادن درستی اخلاقی به شخصیت‌های مسلمان داستان در دسته دیگری از عناوین نمود پیدا می‌کند. در این‌گونه عناوین، نشانه‌های درستی اخلاقی با نشانه‌های شخصیت مسلمان داستان هم‌نشین می‌شود تا بر درستی اخلاقی آن شخصیت‌ها دلالت کند. در این‌گونه هویت‌سازی، نشانه‌هایی مانند «وفای به عهد»، «شهادت»، «مهربان»، «رفیق» و «یار» به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود که جملگی ویژگی‌های انسان‌های به‌لحاظ اخلاقی درست به‌شمار می‌آیند. این بار هم خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود و آنان انسان‌هایی کاملاً پایبند به اصول اخلاقی مختلفی مانند وفاداری، شهادت‌طلبی، مهربانی، صداقت، درست‌کاری و رفاقت معرفی می‌شوند.

علاوه بر خوبی زیبایی شناختی، اخلاقی و شناختی، عناوین شمار نسبتاً اندکی از داستان‌ها هم در بر دارنده‌ی نسبت دادن خوبی‌های دیگر است. در این دسته

عناوین، نشانه‌های نسبت داده شده به شخصیت‌های مسلمان داستان با احساس-یابی مثبت پیوند دارد. نسبت دادن نشانه‌هایی مانند «یتیم»، «غریبه»، «تنها»، «تنهاترین» و «غروب» به شخصیت‌های مسلمان داستان اصولاً احساسات مثبت خوانندگان داستان را نسبت به آن شخصیت‌ها بسیج می‌کند. در چنین مواردی، هویت‌سازی از طریق الگوبخشی به ظرفیت‌ها یا توانایی‌های روانی مشارکت‌کنندگان صورت می‌گیرد. در این‌گونه بازنمایی‌ها، شخصیت‌های مسلمان داستان، در نتیجه پایبندی اخلاقی درست، در سخت‌ترین شرایط تجربه انسانی بازنمایی می‌شوند تا احساس مثبت همدردی، همدلی، همراهی خوانندگان داستان را برانگیزد. عناوینی مانند «غروب آفتاب ربنده»، «اویس تنهاترین سردار»، «غریبه مهربان»، «آنک آن یتیم نظر کرده» نمود این‌گونه هویت‌سازی هستند. باید از نسبت دادن بزرگی، استواری و بردباری به شخصیت‌های مسلمان داستان و تشبیه آنها به «نخل» و «کوه» نیز یاد کرد.

کوتاه سخن این که در عناوین بیش از نصف ۶۱ داستان مرتبط با هویت‌سازی دولت‌پسندانه، انواع خوبی‌ها به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده شده است. آنان به صورت انسان‌هایی بازنمایی شده‌اند که از انواع زیبایی‌های مادی و معنوی (یا زیبایی جسم و جان) برخوردارند، دارای قوا و توانایی‌های شناختی معتبر و حتی فرانسسانی هستند، به اصول بنیادین اخلاقی (مانند راست‌گویی، سلامت نفس، پاک‌دلی، ایثار، وارستگی، نوع دوستی) مطلقاً پایبندند و در عین حال، دردناک‌ترین تجارب انسانی را (در نتیجه آن پایبندی اخلاقی) تجربه کرده‌اند. این‌گونه بازنمایی شخصیت‌های مسلمان داستان اصولاً باید ارزیابی مثبت و احساس‌یابی مثبت خوانندگان داستان را باعث شود که هویت‌سازی دولت‌پسندانه هم چیزی جز این نیست (بنگرید به پیوست شماره ۱).

هویت‌سازی دولت‌پسندانه در تصاویر روی جلد داستان‌ها علاوه بر عنوان داستان‌ها، تصاویر روی جلد داستان‌ها هم عرصه هویت‌سازی دولت‌پسندانه است. روی جلد شماری از ۲۸۵ جلد داستان تصاویری نقش

بسته است که می‌توان مصداق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست. در قالب این تصاویر روی جلد، شخصیت‌های مسلمان داستان ساخته و بازنمایی می‌شود و مصادیق گوناگون خوبی به آن‌ها نسبت داده می‌شود. ۳۳ داستان دارای چنین تصاویری هستند و می‌توان گفت نزدیک به ۱۲ درصد از تصاویر روی جلد ۲۸۵ داستان عرصه هویت‌سازی دولت‌پسندانه است.

در این تصاویر، بازنمایی یا ساختن شخصیت‌های مسلمان داستان با توسل به نشانه‌هایی مانند شکل لباس، ظاهر شخصیت‌ها و نشانه‌های مکمل دیگری مانند نخل، کاروان شتر و صحرا امکان‌پذیر می‌شود که در فرهنگ ایرانی معمولاً بر مسلمان (عرب) بودن دلالت دارند. در اکثر این تصاویر، سر و بدن شخصیت‌های مرد و زن پوششی دارد که بر مسلمان (عرب) بودن آن‌ها دلالت دارد. دیگر نشانه‌ی استفاده شده در شخصیت‌پردازی تصاویر روی جلد محاسن بلند است. اکثر شخصیت‌های مرد محاسن بلندی دارند که آن‌هم در فرهنگ ایرانی اسلامی بر مسلمان بودن دلالت می‌کند. زمینه تصاویر روی جلد هم بر تعلق شخصیت‌ها به عربستان و دیگر مناطق عرب‌نشین دلالت دارد. در شماری از این داستان‌ها نشانه‌هایی از نخل، شتر و صحرا بر تصاویر روی جلد نقش بسته است تا دلالت بر این کند که شخصیت‌های (اصلی) داستان مسلمان هستند.

شخصیت‌های مسلمان داستان به اشکال مختلف با نشانه‌های خوبی هم‌نشین می‌شوند تا بر خوب بودن آن شخصیت‌ها دلالت کند. در صدر این نشانه‌ها، نشانه‌ی نور قرار دارد و در بیشتر موارد بازنمایی مثبت شخصیت مسلمان با استفاده از این نشانه صورت می‌گیرد. در این‌گونه تصاویر، سطحی نورانی جایگزین عناصر مختلف چهره شده است. یعنی به جای ابرو، چشم، بینی، دهان، چانه و گونه، فقط سطح نورانی صاف ترسیم شده است. از آن‌جا که در فرهنگ ایرانی اسلامی، نور نشانه‌ی پاکی و پاکیزگی و زیبایی و معنویت و حتی مقدس بودن است با این‌گونه هم‌نشینی نشانه‌های مسلمان بودن و نورانی بودن در قالب تصاویر روی جلد داستان، مجموعه‌ای از خوبی‌ها به شخصیت‌های مسلمان

داستان نسبت داده می‌شود که نمود دیگری از هویت‌سازی دولت‌پسندانه است. البته نورانی ترسیم کردن چهره‌ی شخصیت‌های مسلمان داستان تنها شیوه نسبت دادن خوبی به آن‌ها نیست و در اکثر مواردی که آن شخصیت‌ها به صورت انسان‌های دارای چهره نورانی ترسیم شده است هاله‌ای هم گرداگرد چهره آن شخصیت نقش بسته است. یعنی در بیشتر موارد، شخصیت‌بازنمایی شده نه تنها چهره‌ای نورانی دارد؛ بلکه از هاله‌ای هم برخوردار است. مانند نورانی بودن چهره، هاله هم بر نوعی تقدس و زیبایی و معنویت دلالت دارد و سازوکار مهمی برای صدرنشین کردن هویت اسلامی به‌شمار می‌آید. بر تصاویر روی جلد ۱۶ داستان از مجموعه داستان‌های مورد بررسی، نقش شخصیت‌های مسلمان به چشم می‌خورد که با نورانیت چهره و هاله‌ای از نور ویژگی می‌یابند.

در تصاویر روی جلد داستان‌ها، علاوه بر ترسیم چهره نورانی و هاله‌دار، رنگ‌های روشن به اشکال دیگری هم برای نسبت دادن خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان به کار رفته است که استفاده از رنگ سفید و سبز برای ترسیم لباس‌های شخصیت‌ها از آن جمله است. در ۱۰ تصویر روی جلد، شخصیت‌های مثبت داستان لباس‌های سبز رنگ و یا سفید رنگ پوشیده‌اند. هر چند رنگ سفید و سبز دلالت‌های مختلف دارد در این متون جملگی دارای دلالت‌های مثبت هستند؛ از جمله دلالت بر خوبی، درستی، تقدس، معنویت، پاکی و پاکیزگی و حتی مسلمانی (در مورد رنگ سبز).

در کنار استفاده از چهره نورانی، هاله، لباس سفید و سبز، نشانه‌های دیگری هم برای نسبت دادن خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان به کار رفته است؛ از جمله این نشانه‌ها زمینه روشن تصاویر روی جلد داستان است. در این‌گونه موارد، نسبت دادن خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان با استفاده از رنگ‌های سفید، سبز و آبی تحقق می‌یابد که در فرهنگ ایرانی بر ویژگی‌های خوب دلالت دارند. مثلاً تصویر روی جلد داستان‌هایی مانند «بزرگترین دختر عالم»، «بهار مهربان یثرب»، «مثل آینه»، «ماه دو تکه»، «خداحافظ مدینه» و «فرشته‌ای

اینجاست» از نمونه‌های بارز چنین مواردی است.

نشانه‌های دیگری مانند بال فرشته، گل و گیاه و پرند نیز برای بازنمایی مثبت شخصیت‌های داستان‌ها در تصاویر روی جلد به کار می‌رود و از طریق همنشین کردن این‌گونه نشانه‌ها با شخصیت‌های مسلمان داستان، انواع خوبی‌ها به آن شخصیت‌ها نسبت داده می‌شود. هم‌چنین در تصاویر روی جلد از نشانه‌هایی مانند شب، دریای طوفانی، باد، خزان، شتر بی‌سوار و غروب استفاده شده است که به معنای غربت، مظلومیت، ستم‌دیدگی و تنهایی هستند. این نشانه‌ها اصولاً برای بسیج احساسات مثبت بیننده نسبت به شخصیت‌های داستان استفاده می‌شود.

پس مواردی از هویت‌سازی دولت‌پسندانه از طریق تصاویر روی جلد داستان‌ها صورت گرفته است. تصاویر روی جلد بخشی از مجموعه داستان‌هایی که کانون در طول ۳۰ سال برای نوجوانان منتشر کرده عرصه همنشینی نشانه‌های خوبی با شخصیت‌های مسلمان داستان است. در این تصاویر، نشانه‌های مختلف انواع خوبی (با استفاده از طراحی و رنگ‌آمیزی) به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود تا ارزش‌گذاری و احساس‌یابی مثبت خوانندگان نسبت به شخصیت‌های مسلمان داستان را سبب شود (بنگرید به پیوست شماره ۲).

هویت‌سازی دولت‌پسندانه در چکیده داستان‌ها

هر چند عناوین و تصاویر روی جلد داستان‌ها معمولاً موضوع و مضمون داستان‌ها را نمایندگی می‌کنند؛ معتبرترین نماینده موضوع و مضمون داستان چکیده یا متن بسیار کوتاه است که به‌منظور معرفی داستان نوشته می‌شود. در همسنجی با عناوین و تصاویر روی جلد، چکیده داستان‌ها در بر دارنده بیشترین موارد هویت‌سازی دولت‌پسندانه است. از ۲۸۵ کتاب داستانی که کانون در طول ۳۰ سال برای نوجوانان منتشر کرده است حدود ۴۱ داستان چکیده‌هایی را در بر می‌گیرند که در قالب آنها انواع خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان

نسبت داده شده است.

در این چکیده‌ها ویژگی‌هایی به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود تا تحسین خوانندگان داستان‌ها نسبت به آن شخصیت‌ها را برانگیزد. به عبارتی، انواع خوبی‌ها به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود تا ارزیابی و احساس مثبت خوانندگان داستان نسبت به آن شخصیت‌ها را در پی داشته باشد. شماری از این خوبی‌ها با زیبایی مادی و معنوی یا زیبایی جسم و جان مرتبط هستند. در این چکیده‌ها نشانه‌هایی مانند «گل»، «گلستان»، «آسمان»، «نور»، «نرگس»، «نیلوفر»، «خورشید»، «دریا»، «ساحل»، «آفتاب»، «روشن» بر زیبایی جسمانی و روحانی شخصیت‌های مسلمان داستان دلالت دارند.

نوع دیگری از خوبی نسبت داده شده به شخصیت‌های مسلمان داستان، اعتبار شناختی است و نشانه‌های به‌کار رفته در چکیده داستان‌ها بر دانش معتبر آن شخصیت‌ها دلالت می‌کند؛ نشانه‌هایی مانند «حقیقت»، «حق»، «هدایت»، «تعالی‌بخش»، «رهایی‌بخش»، «کاروان نور و رسالت»، «خورشید هدایت»، «قطره‌ای نور»، «دانه‌های اندیشه»، «تیزبین» و «موشکاف». در این‌گونه بازنمایی‌ها، شخصیت‌های مسلمان داستان انسان‌هایی ترسیم می‌شوند که می‌توانند معتبرترین دانش‌ها را در عرصه‌های مختلف زندگی (اجتماعی) ارائه دهند و انسان‌ها را به راه راست و درست رهنمون شوند. البته اکثر شخصیت‌های مسلمان داستان به این سبب دارای چنان جایگاه رفیع هستند که از ویژگی‌های خارق‌العاده و فرابشری برخوردارند و دانش خود را به‌شکل متعارف کسب نمی‌کنند. در دنیایی که دستیابی به دانش (مطلقاً) معتبر از مهم‌ترین دغدغه‌های انسان‌ها به‌شمار می‌آید؛ بی‌گمان چنین ویژگی‌هایی تحسین برانگیز است و مناسب برای هویت‌سازی دولت‌پسندانه.

سومین دسته از ویژگی‌های تحسین‌برانگیز نسبت داده شده به شخصیت‌های مسلمان داستان در قالب چکیده داستان را می‌توان به‌خوبی اخلاقی پیوند زد. در

این بخش از هویت‌سازی دولت‌پسندانه، ویژگی‌هایی به کنش‌های آن شخصیت‌ها نسبت داده می‌شود تا ارزیابی مثبت خوانندگان داستان را باعث شود. به بیان دیگر، شخصیت‌های مورد نظر انسان‌های دارای عمل خوب و درست بازنمایی می‌شوند. آنان انسان‌هایی «امین»، «وفادار»، «مبارز»، «زاهد»، «مهربان» و دارای «اخلاق نیکو» هستند؛ به «راستگویی»، «راستکاری»، «ایثار»، «معصومیت» و «وفاداری» پایبندند؛ «جوانمردانه» و «خالصانه» عمل می‌کنند و در «قله‌های انسانیت» قرار دارند.

البته ویژگی‌های تحسین برانگیز اخلاقی شخصیت‌های مسلمان داستان با انواع تجارب تلخ و دردناک هم پیوند می‌خورد. در چکیده برخی داستان‌ها، شخصیت‌های مسلمان داستان به واسطه پایبندی‌های تحسین برانگیز اخلاقی، دردناک‌ترین شرایط را تجربه می‌کنند. به عبارتی، ویژگی‌هایی مانند نوع - دوستی، حقیقت‌جویی، آزادی‌خواهی، ظلم‌ستیزی و وفاداری، شخصیت‌های مسلمان داستان را در موقعیت‌هایی در برگیرنده تجارب بسیار نامطلوب قرار می‌دهد؛ تجاربی که اصولاً حس مثبت خوانندگان را بر می‌انگیزد. کاربرد نشانه‌هایی مانند «تنهایی»، «دلشکستگی»، «غصه»، «درد»، «مصیبت»، «تازیانه»، «شکنجه»، «آزار»، «غریب»، «غم»، «اندوه و انتظار»، «رنج»، «دشوار»، «خسته و تشنه»، «خشونت و شقاوت» و «ترسان و بی‌پناه» در چکیده داستان‌ها موید چنین ادعایی است.

بدین ترتیب، در چکیده داستان‌ها نیز (مانند عنوان و تصویر روی جلد داستان‌ها) انواع خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان‌ها نسبت داده می‌شود تا ارزش‌گذاری و احساس‌یابی مثبت یا تحسین خوانندگان داستان را در پی داشته باشد. در قالب این شخصیت‌ها، خوبی و مسلمانی همنشین می‌شوند تا هویت اسلامی صدرنشین هویت‌ها شود و خوانندگان داستان به حفظ یا ارتقا یا کسب هویت اسلامی ترغیب شوند؛ هویتی که دولت می‌پسندد (بنگرید به پیوست شماره ۳). با توجه به نکات بیان شده، می‌توان گفت که در دوره‌ی ۳۰ ساله مورد بررسی

(۱۳۵۹ تا ۱۳۸۹) کانون نقش «پایگاه هویت‌سازی» را بازی کرده و برای ارتقای هویت اسلامی و صدرنشین کردن آن کوشیده است. در این دوره، هویت‌سازی دولت‌پسندانه در دستور کار کانون بوده و این مهم را به طرق مختلف انجام داده است که تولید و توزیع داستان برای نوجوانان یکی از آنها به‌شمار می‌آید. در طول ۳۰ سال، کانون ۲۸۵ کتاب داستان برای نوجوانان منتشر کرده است که حدود ۶۱ تا از آنها را می‌توان مصداق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست.

در «عنوان» و یا «تصویر روی جلد» و یا «چکیده» این ۶۱ داستان، انواع خوبی به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده شده است. به‌عبارتی، در ۲۱ درصد از داستان‌هایی که کانون در این مدت برای نوجوانان منتشر کرده، نوعی هویت‌سازی دولت‌پسندانه صورت گرفته است؛ زیرا در عنوان، تصویر روی جلد یا چکیده آن داستان‌ها، نشانه‌های خوبی با نشانه‌های مسلمانی هم‌نشین شده است تا خوانندگان داستان، مسلمانی را خوب ارزیابی کنند و احساس خوبی نسبت به مسلمانی پیدا کنند. این مصداق هویت‌سازی اسلامی است زیرا فرض بر این است که این نوع ارزیابی و احساس‌یابی باعث می‌شود که هویت اسلامی حفظ شود، ارتقا یابد یا گسترش پیدا کند.

هویت‌سازی دولت‌پسندانه و هویت‌سازی دولت‌ناپسندانه

اهمیت سیاسی ساختن و برجسته کردن هویت اسلامی در داستان‌های کانون هنگامی آشکارتر می‌شود که آن‌را با جایگاه هویت ملی در این مجموعه داستان-ها هم‌سنجی کنیم. هرچند کانون از همان تاسیس کم‌وبیش به‌عنوان پایگاه هویت‌سازی عمل می‌کرد و در خدمت هویت‌سازی دولت‌پسندانه بود پس از پیروزی انقلاب اسلامی این نقش آشکارتر و برجسته‌تر شد. در حالی که قبل از انقلاب شمار نسبتاً اندکی از داستان‌های کانون عرصه ساختن و برجسته کردن هویت دولت‌پسندانه بود پس از انقلاب این شمار بسیار بیشتر شد و صدرنشین

کردن هویت اسلامی در دستور کار کانون قرار گرفت. البته این بار هویت دولت‌پسند هویت اسلامی بود نه هویت ملی که هویتی دولت‌ناپسند شده بود و کم‌رنگ و بی‌اعتبار کردنش مجاز و مشروع.

این موضع‌گیری سیاسی - ایدئولوژیک به آشکارترین شکل در داستان‌های کانون نمایان شده است. در حالی که حدود ۲۱ درصد از داستان‌های منتشر شده برای نوجوانان عرصه هویت‌سازی دولت‌پسندانه هستند و نمود تلاش برای صدرنشین کردن هویت اسلامی به‌شمار می‌آیند؛ مصادیق ساختن و برجسته کردن هویت ملی حتی به نیم درصد از کل داستان‌های بررسی شده نمی‌رسد. از ۲۸۵ داستانی که کانون در طول ۳۰ سال برای نوجوانان منتشر کرده ۶۱ داستان را می‌توان مصداق تلاش برای پررنگ کردن هویت اسلامی دانست ولی فقط ۱ تا از این مجموعه داستان‌ها را به‌نوعی می‌توان عرصه ساختن و برجسته کردن هویت ایرانی به‌شمار آورد که آن‌هم داستان «رستم و سهراب» است.

البته این یک مورد را هم به سختی می‌توان مصداق تلاش برای ارتقای هویت ملی دانست. نه در عنوان داستان و نه در تصویر روی جلد داستان همنشینی نشانه‌های خوبی و ایرانی یا خوب بودن و ایرانی بودن به چشم نمی‌خورد. برخلاف مصادیق پُر شمار هویت‌سازی مرتبط با هویت دولت‌پسند یا هویت اسلامی، عنوان و تصویر روی جلد داستان بر نسبت دادن ویژگی‌های خوب (مانند زیبایی، دانایی، درستی اخلاقی) به شخصیت‌های ایرانی داستان دلالت نمی‌کند. به‌بیان دیگر، نه کلمات و عبارات تشکیل دهنده عنوان بر خوبی شخصیت ایرانی داستان دلالت می‌کند نه طرح‌ها و رنگ‌های تشکیل دهنده تصویر روی جلد داستان.

ولی چکیده داستان نشانه‌های دال بر خوبی را در بر می‌گیرند؛ نشانه‌هایی مانند «بزرگترین»، «فاخر»، «استوار»، «زیباترین» و «غم‌انگیزترین». البته حتی در چکیده داستان نیز ویژگی‌های خوب به شخصیت ایرانی داستان نسبت داده نمی‌شود و خوب بودن و ایرانی بودن همنشین نمی‌شوند. در این قالب، انواع

ویژگی‌های تحسین برانگیز با «فرهنگ ایران زمین» پیوند می‌خورد و هیچ‌گونه خوبی به رستم و سهراب به‌عنوان دو شخصیت ایرانی داستان نسبت داده نمی‌شود. پس حتی در این تک مورد هم تلاش برای ارتقای هویت ایرانی به‌صورت غیرمستقیم صورت می‌گیرد.

بنابراین، می‌توان گفت که نقش کانون به‌عنوان پایگاه هویت‌سازی دولتی بعد از انقلاب بسیار برجسته‌تر شد و تلاش برای صدرنشین کردن هویت اسلامی به هزینه‌ی قعرنشین کردن هویت ملی در دستور کار قرار گرفت. گواه چنین ادعایی، محتوای داستان‌هایی است که کانون در طول ۳۰ سال برای نوجوانان منتشر کرده است. در این ۳۰ سال، فقط یکی از آن مجموعه داستان‌های کانون به‌نوعی با ساختن و برجسته کردن هویت ملی مرتبط شد؛ در حالی که ۶۱ تا از آن داستان‌ها مصداق تلاش برای صدرنشین کردن هویت اسلامی هستند. یعنی اهمیت هویت اسلامی بیش از ۶۰ برابر اهمیت هویت ملی بوده است.

نتیجه‌گیری

موضوع این نوشتار بررسی (موردی) نسبت سیاست، روایت و هویت از طریق پاسخ به پرسش از چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه در ایران پس از انقلاب اسلامی بود. به بیان دیگر، هدف نوشتار این بود که چگونگی ساختن و برجسته کردن هویت دولت‌پسند یا هویت اسلامی از طریق داستان را توصیف کند. در تلاش برای یافتن پاسخ معتبر به این پرسش، نخست بیان کردیم که به‌طور کلی هویت‌سازی نوعی معناسازی از طریق بازنمایی زبانی است و ما از طریق بر زبان آوردن (یا کاربرد نشانه‌ها) هویت می‌سازیم. پس در داستان‌نویسی هم، ما با هم‌نشین کردن نشانه‌های دیداری و ساختن شخصیت‌ها در واقع هویت می‌سازیم.

از این لحاظ، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان را می‌توان نوعی پایگاه هویت‌سازی و عرصه‌ای برای هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست. آشکارترین

نمود این ویژگی کانون را از جمله می‌توان مجموعه داستان‌هایی دانست که این موسسه برای نوجوانان منتشر کرده است. کانون می‌کوشد با انتشار این داستان‌ها هویت دولت‌پسند یا هویت اسلامی را ارتقا دهد و صدرنشین هویت‌ها بکند. از ۲۸۵ داستانی که کانون در طول ۳۰ سال (از ابتدای سال ۱۳۵۹ تا ابتدای سال ۱۳۸۹) برای نوجوانان منتشر کرده است ۶۱ داستان را می‌توان مصداق هویت‌سازی دولت‌پسندانه دانست. در عنوان، تصویر روی جلد و یا چکیده این داستان‌ها انواع خوبی یا ویژگی‌های خوب (از جمله زیبایی، دانایی، درستی اخلاقی) به شخصیت‌های مسلمان داستان نسبت داده می‌شود. به عبارتی، در بیش از ۲۱ درصد ۲۸۵ داستان، ما شاهد همنشینی نشانه‌های خوبی با نشانه‌های مسلمانی هستیم تا ارزیابی و احساس مثبت خوانندگان نسبت به این شخصیت‌ها را سبب شود. جالب این‌که فقط ۱ تا از این ۲۸۵ داستان را می‌توان تا حدود اندکی مصداق ساختن و برجسته کردن هویت ملی دانست.

چنین یافته‌هایی از این لحاظ اهمیت دارد که قابلیت و کارآمدی مفاهیم و نظام‌های مفهومی متعلق به «مطالعات فرهنگی»، به‌ویژه نظریه بازنمایی را نشان می‌دهد. به بیان دیگر، یافته‌های این پژوهش را می‌توان مصداق ارتقا و بسط دانش موجود درباره مطالعه هویت و هویت‌سازی (به‌عنوان یکی از موضوع‌های مهم مطالعات فرهنگی) دانست. از آن‌جا که بخش عمده‌ای از معناسازی و هویت‌سازی در قالب روایت یا داستان صورت می‌گیرد دستاوردهای این مطالعه اهمیت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کند؛ زیرا نشان می‌دهد که چگونه می‌توان دارای‌های نظری و روش‌شناختی مطالعات فرهنگی را در این زمینه به کار بست و بسط داد.

البته این مطالعه محدودیت‌هایی نیز داشته است که مهم‌ترین آنها را می‌توان محدود کردن تحلیل محتوا به عنوان، تصویر روی جلد و چکیده داستان‌ها دانست. گستردگی جامعه آماری پژوهش (یعنی ۲۸۵ کتاب داستان) و محدود بودن زمان و منابع مالی باعث شد تا از تحلیل متن داستان‌ها صرف‌نظر شود.

بنابراین در مطالعات دیگر می‌توان با رفع چنین محدودیتی، کل متن داستان‌ها (شامل فهرست، متن کتاب و تصاویر داخل کتاب) را هم تحلیل کرد.

هم‌چنین می‌توان چنین مطالعاتی را در رابطه با داستان‌هایی که کانون برای رده‌های سنی دیگر (یعنی کودکان و جوانان) منتشر می‌کند انجام داد. همسنجی داستان‌های منتشر شده در پیش و پس از انقلاب اسلامی ایران نیز می‌تواند برای شناخت هر چه بیشتر نسبت سیاست، هویت و روایت در ایران سودمند باشد.

این همسنجی را می‌توان در رابطه با داستان‌های منتشر شده توسط ناشران غیر دولتی نیز انجام داد. موضوع پژوهشی دیگری که اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد انجام مطالعات میدانی درباره خوانندگان این‌گونه داستان‌ها است تا بدانیم که میزان موفقیت دولت در زمینه هویت‌سازی چگونه بوده است؛ مطالعاتی که انجام آن در ایران شاید موانع و محدودیت‌های زیادی داشته باشد.

نکته پایانی در مقام نتیجه‌گیری این است که چنین الگوی هویت‌سازی در ایران با یافته‌های نظری و تجربی رایج سازگاری چندانی ندارد. درهم تنیدگی و وابستگی جهانی فزاینده ناشی از فرآیند جهانی‌شدن نوعی هم‌زیستی و هم‌پذیری را اقتضا می‌کند که به هویت‌سازی مناسب نیاز دارد. این نوع هویت‌سازی باید بر متفاوت ولی برابر بودن استوار شود تا امکان هم‌زیستی هم‌پذیرانه فراهم آید.

ولی الگوی هویت‌سازی دولت‌پسندانه در ایران چندان با این اصل سازگار نیست و این سیاست هویتی نمی‌تواند بستری برای هم‌زیستی هویت‌های متفاوت فراهم کند.

منابع

طاهری لطفی، میترا. (۱۳۷۸)، بررسی وضعیت کتاب‌های کودکان و نوجوانان ۱۳۵۷ - ۱۳۷۱، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.

گودرزی دهریزی، محمد. (۱۳۸۸). ادبیات کودکان و نوجوانان ایران، تهران: نشر چاپار و قو.

میرحسینی، زهره. (۱۳۶۶). سیر موضوعی در داستان‌های کودکان و نوجوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.

Alexander, Claire. (2008). "Cultural Studies", in International Encyclopedia of the social sciences, ed. by W. A. Darity, The Gale Group.

Barker, Chris. (2004). the SAGE Dictionary of Cultural Studies, London: Sage.

Brewer, Marilynn& Masaki Yuki. (2007). "Culture and Social Identity", in Handbook of cultural Psychology, edited by S. Kitayama and D. Cohen, New York: The Guilford Press.

Callero, Peter L. (2007). "Social identity theory", in The Blackwell Encyclopedia of Sociology, Edited by George Ritzer, Oxford: Blackwell.

Hall, Stuart (1997), "The work of representations", in Hall (Ed) Representation: Cultural Representations and Signifying Practices, The Open University, Sage publication.

Hanks, W. F. (1996), Language and communicative practices, Boulder, CO: Westview Press.

Korsgaard, Christine. (2005). "Good", in The shorter routledge encyclopedia of philosophy, edited by Edward Craig, London: Routledge.

Lacey A. R. (1996). A Dictionary of Philosophy, Third edition, London: Routledge.

Lampert, Jo Ann. (2007). the whole world shook: shifts in ethnic, national and heroic identities in children's fiction about 9/11. PhD thesis, Queensland University of Technology.

Long, Elizabeth. (2007). "Cultural studies", in The Blackwell encyclopedia of sociology, ed. by George Ritzer, Oxford, Blackwell.

Mead, Herbert. (1934). Mind, Self and Society, Chicago: University of Chicago Pres.

Sparks, Colin. (1996). the Evolution of Cultural Studies. ... In

What Is Cultural Studies? A Reader, ed. John Storey, 14–30, London and New York: Arnold Press.
Tajfel, H. (1981). Human groups and social categories, Cambridge: Cambridge University Press.

پیوست شماره (۱) جدول هویت‌سازی دولت‌پسندانه در عنوان داستان

عنوان داستان	شخصیت(های) مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
بزرگترین دختر عالم	حضرت رقیه	بزرگترین	نسبت دادن بزرگترین بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
نخلها قدمی کشند	سلمان فارسی	نخل	نسبت دادن نخل‌مانندی (به‌معنای استواری) به شخصیت(های) مسلمان داستان
سپید و شصت و پنج روز بهار	پیامبر	بهار	نسبت دادن بهارگونگی (به‌معنای زیبایی، سرزندگی، شادابی) شخصیت(های) مسلمان داستان
ماه دو تکه	پیامبر	ماه	نسبت دادن ماه‌مانندی (به‌معنای زیبایی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
بهار مهربان یثرب	پیامبر/ عمار/ یاران پیامبر	بهار/ مهربان	نسبت دادن بهارگونگی (به‌معنای زیبایی، زندگی، شادابی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
مثل آینه	پیامبر	آینه	نسبت دادن آینه‌واری (به‌معنای زیبایی و پاکی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
طلوع آن ستاره	عبدالمطلب/ عبدالله/ آمنه/ رسول	ستاره	نسبت دادن ستاره‌گونگی (به‌معنای زیبایی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
مرواریدهای پراکنده	او [پیامبر]	مروارید	نسبت دادن مرواریدواری (به‌معنای زیبایی) به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت(های) مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
فرشته‌ای اینجاست	محمد	فرشته	نسبت دادن فرشته‌گونگی (به‌معنای زیبایی و حقانیت و پاکی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
پیوند دو دریا	حضرت علی / حضرت فاطمه	دریا	نسبت دادن دریا‌مانندی (به‌معنای زیبایی و بزرگی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
غروب آفتاب ربذه	ابوذر / پیامبر	آفتاب	نسبت دادن آفتاب‌گونگی (به‌معنای زیبایی، پاکی و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
چهل روز عاشقانه	امام حسین / یارانش / آن بانوی بزرگوار	عاشقانه	نسبت دادن عاشقانه بودن (به‌معنای مهر و دوستی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
دختر آسمانی	حضرت فاطمه	آسمانی	نسبت دادن آسمانی بودن (به‌معنای زیبایی، پاکی، حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
تولد یک پروانه	قنبر / حضرت علی	پروانه	نسبت دادن پروانه‌واری (به‌معنای زیبایی و ظرافت و عشق) به شخصیت(های) مسلمان داستان
بهار خانه ما	پیامبر / یاران پیامبر / عمار / حضرت علی / فاطمه / امام حسن	بهار	نسبت دادن بهار‌گونگی (به‌معنای زیبایی، طراوت، زندگی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
دریاست که می‌ماند	پیامبر و یارانش	دریا	نسبت دادن دریا‌گونگی (به‌معنای زیبایی و بزرگی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
بانوی آب و آینه	زینب / امام آزادی	آب / آینه	نسبت دادن آب و آینه‌مانندی (به‌معنای زیبایی، روشنی، پاکی) به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت(های) مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
صدای پای روشنایی	پیامبر / امام حسین	روشنایی	نسبت دادن روشنایی (به‌معنای زیبایی و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
صدای زلال بلال	بلال / پیامبر	زالال	نسبت دادن زلالی صدا به شخصیت(های) مسلمان داستان
نماز سبز	مفتح	سبز	نسبت دادن سبز بودن (به‌معنای زیبایی و رویش و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
همسایه‌های آفتاب	مقدس اردبیلی / بحرالعلوم / میرزای قمی / شیخ مرتضی	آفتاب	نسبت دادن آفتاب‌گونگی (به‌معنای زیبایی و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
غنچه‌های پاییزی	پسران مسلم	غنچه / پاییزی	نسبت دادن غنچه‌واری (به‌معنای زیبایی و پاکی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
آفتاب در حجاب	حضرت زینب	آفتاب	نسبت دادن آفتاب‌گونگی (به‌معنای زیبایی و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
غریبه مهربان	پیامبر اسلام و امام علی	غریبه / مهربان	نسبت دادن مهربانی به شخصیت(های) مسلمان داستان
شب رویش غنچه نور	محمد / خدیجه / زید	غنچه / نور	نسبت دادن غنچه‌واری (زیبایی) و نور (حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
و آن ستاره که دنباله‌دار می‌آید	عبدالمطلب	ستاره	نسبت دادن ستاره‌واری (به‌معنای زیبایی و پاکی) به شخصیت(های) مسلمان داستان
آن مهربان نیای خواستنی	محمد	مهربان	نسبت دادن مهربانی به شخصیت(های) مسلمان داستان
فریاد کوه	[امام علی]	کوه	نسبت دادن کوه‌مانندی (به‌معنای استواری و بزرگی) به شخصیت(های)

عنوان داستان	شخصیت(های) مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
			مسلمان داستان
پدر، عشق و پسر	علی اکبر / حسین / حضرت علی / امام حسن	عشق	نسبت دادن عشق به شخصیت(های) مسلمان داستان
ستاره‌ای بر خاک	مدرس	ستاره	نسبت دادن ستاره‌واری (به معنای زیبایی و حقانیت) به شخصیت(های) مسلمان داستان
شکوه شهادت	عمرو بن جموح	شکوه / شهادت	نسبت دادن شکوه‌مندی به شخصیت(های) مسلمان داستان
وفای به عهد	یکی از یاران پیامبر	وفا	نسبت دادن وفاداری به شخصیت(های) مسلمان داستان

پیوست شماره (۲) جدول هویت‌سازی دولت‌پسندانه در تصاویر روی جلد داستان‌ها

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
و خدا پاسخ داد	زید / پیامبر اسلام	چهره هاله‌دار / لباس سبز / در آغوش گرفتن / لباس عربی	نسبت دادن تقدس، زندگی‌بخشی و مهربانی به شخصیت(های) مسلمان داستان
بزرگترین دختر عالم	[حضرت رقیه]	زمینه سبز / دختر زیباروی / پرنده ای سفید بر دوش	نسبت دادن زندگی‌بخشی، زیبایی و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
نخل‌ها قدمی‌کشند	سلمان فارسی	نخل	نسبت دادن استواری به شخصیت(های) مسلمان داستان
سیصد و شصت و پنج روز بهار	پیامبر	گل / گیاه / درخت / پرنده / زمینه سبز	نسبت دادن زیبایی، سرزندگی، پاکی، زندگی‌بخشی به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
بهار مهربان یثرب	پیامبر / عمار / یاران پیامبر	چهره نورانی و هاله‌دار سوار بر شتر در حلقه پیروان	نسبت دادن قداست و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
مثل آینه	پیامبر	شخص سرتاسر سفید نورانی هاله‌دار / زمینه آبی	نسبت دادن پاکی، قداست، حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
طلوع آن ستاره	عبدالمطلب / عبدالله / آمنه / رسول	فرشته‌های پرنده‌وار بر در غار در پس‌زمینه سیاه و تاریک	نسبت دادن پاکی و حقانیت و تقدس به شخصیت(های) مسلمان داستان
یک سبد خاطره	یاران نزدیک پیامبر / پیامبر	چهره نورانی هاله‌دار	نسبت دادن تقدس و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
خداحافظ مدینه	پیامبر / مسلمانان	پروانه های سفید / گل های قرمز اطراف دهانه غار / بستر آبی و سبز	نسبت دادن زیبایی و زندگی‌بخشی به شخصیت(های) مسلمان داستان
مرواریدهای پراکنده	او [پیامبر]	پرنده / گل	نسبت دادن زیبایی به شخصیت(های) مسلمان داستان
از آسمان حرف بزن	[پیامبر]	چهره نورانی و هاله‌دار ایستاده در پناه بال فرشته	نسبت دادن تقدس، حقانیت و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
فرشته‌ای اینجاست	محمد	شاخه‌های گل و پرنده بر دهانه‌ای گشوده به سیاهی و تاریکی	نسبت دادن زیبایی و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
پیوند دو دریا	حضرت علی / حضرت فاطمه	فرشته‌های سفیدپوش رقص و شادی کنان پیرامون عروس اسب‌سوار	نسبت دادن تقدس و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
در جستجوی او	امامان شیعه / امام حسن	آفتابی در شب	نسبت دادن حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
	عسگری / فرزند او		
غروب آفتاب ریژه	ابوذر / پیامبر	مرد شمشیر به دست سرتاسر سفیدپوش هاله‌دار در زمینه تیره و تار	نسبت دادن تقدس، حقانیت و استواری به شخصیت(های) مسلمان داستان
چهل روز عاشقانه	امام حسین / یارانش / آن بانوی بزرگوار	مرد عرب سفیدپوش نورانی هاله‌دار سوار بر اسب سفید در حلقه مردم	نسبت دادن تقدس و حقانیت و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
دختر آسمانی	حضرت فاطمه	دختری با بال‌های فرشته در حال راز و نیاز	نسبت دادن پاکی و تقدس و ایمان به شخصیت(های) مسلمان داستان
بهار خانه ما	پیامبر و یارانش / حضرت علی / فاطمه / امام حسن	نوزادی با چهره نورانی در آغوش زنی هاله‌دار در میان گل و گیاه	نسبت دادن تقدس، حقانیت و زیبایی به شخصیت(های) مسلمان داستان
دریاست که می ماند	پیامبر و یارانش	مردی هاله‌دار با دستاری سبز و لباس سفید در حال بحث و گفت‌وگو	نسبت دادن تقدس و پاکی و دانایی به شخصیت(های) مسلمان داستان
بانوی آب و آینه	زینب / امام آزادی	زن نورانی هاله‌دار با لباس سبز و شاخه گلی در دست	نسبت دادن تقدس، حقانیت و زیبایی به شخصیت(های) مسلمان داستان
سردار تنها	امیرالمومنین / قاصد امام حسین / امام حسین	مرد هاله‌دار ایستاده با لباس سفید در بستر تاریک	نسبت دادن تقدس و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
بر ساحل چشمانش	خاندان پیامبر اسلام	مرد نورانی هاله‌دار لباس سبز سوار بر اسب در میان استقبال کودکان	نسبت دادن تقدس و حقانیت و محبوبیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
صدای پای روشنایی	پیامبر / امام حسین	کودکی در آغوش مردی سبزپوش هر دو نورانی و	نسبت دادن تقدس و حقانیت و زیبایی به

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
		هاله‌دار در میان گل و پرند	شخصیت(های) مسلمان داستان
آن شب آن سردار	حر / حسین (ع)	خیره شدن به روشنایی خورشید	نسبت دادن حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
همسایه‌های آفتاب	مقدس اردبیلی / بحرالعلوم / میرزای قمی / شیخ مرتضی	کشتی در دریای طوفانی	نسبت دادن دانایی و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
غنچه‌های پاییزی	پسران مسلم	تصویر صورت دو کودک در شب سرد پاییزی	نسبت دادن مظلومیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
آفتاب در حجاب	حضرت زینب	کاروان شتران بی‌سوار در پس زمینه غروب	نسبت دادن مظلومیت و ستم‌دیدگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
آنک آن یتیم نظر کرده	پیامبر / حلیمه	نخل سفید / بال فرشته	نسبت دادن تقدس و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
با من سخن بگو مادر	آمنه / محمد	چهره نورانی / چهره هاله‌دار / فرشتگان	نسبت دادن حقانیت، تقدس و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
شب رویش غنچه نور	محمد / خدیجه / زید	چهره نورانی هاله‌دار	نسبت دادن تقدس و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
و آن ستاره که دنباله دار می‌آید	عبدالمطلب	ستاره	نسبت دادن زیبایی و پاکی به شخصیت(های) مسلمان داستان
آن مهربان نیای خواستی	محمد	چهره نورانی هاله‌دار بر بالین بیمار	نسبت دادن تقدس و حقانیت و مهربانی به شخصیت(های) مسلمان داستان

پیوست شماره (۳) جدول هویت‌سازی دولت‌پسندانه در تصاویر روی جلد داستان‌ها

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
و خدا پاسخ داد	زید / پیامبر اسلام	تنهایی / دلشکستگی / پناه / حمایت	نسبت دادن تنهایی، دلشکستگی، پناهدهی و حمایت به شخصیت(های) مسلمان داستان
بزرگ‌ترین دختر عالم	[حضرت رقیه]	غصه / درد / مصیبت / تحمل	نسبت غصه خوردن، دردمندی، مصیبت‌دیدگی و تحمل به شخصیت(های) مسلمان داستان
نخل‌ها قد می‌کشند	سلمان فارسی	ارزشمندترین / تزیین / موشکاف / استوار / آسمانی / حقیقت / همت / شگرف / بزرگ	نسبت دادن ارزشمندی، تزیینی، موشکافی، استواری و حقانیت و بزرگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
ماه دو تکه	پیامبر	معجزه / الهی / موهبت / شگفت‌انگیز / توفیق / ایمان / گرامی	نسبت دادن ایجاز، شگفت‌انگیزی، ایمان به شخصیت(های) مسلمان داستان
بهار مهربان یثرب	پیامبر / عمار / یاران پیامبر	تاز یانه / شکنجه / آزار / گرامی / ایمان / سخت / طاقت - فرسا / نگران پروانه‌ها	نسبت دادن مظلومیت، ستم‌دیدگی، ایمان و گرامی بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
مثل آینه	پیامبر	مهر / اعتماد / اندیشه / والایی	نسبت دادن مهربانی، اندیشمندی و والایی به شخصیت(های) مسلمان داستان
یک سبد خاطره	یاران نزدیک پیامبر / پیامبر	گرامی / گل / گلستان / گلاب	نسبت دادن همسانی با گل، گلستان و گلاب به شخصیت(های) مسلمان داستان
خداحافظ مدینه	پیامبر / مسلمانان	رحمت / گرامی / محبوب / توفیق / بزرگ	نسبت دادن رحمت، محبوبیت و بزرگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
مرواریدهای	او [پیامبر]	مکارم / رستگاری / قله / انسانیت / رحمت / رهایی /	نسبت دادن کرامت، رستگاری، انسانیت، مرواریدگونگی به

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
پراکنده		رستگاری / مروارید	شخصیت(های) مسلمان داستان
از آسمان حرف بزن	[پیامبر]	آسمان / نور / نرگس / نیلوفر	نسبت دادن آسمانی و نورانی بودن و نرگس‌گونه و نیلوفرگونه بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
فرشته‌ای اینجاست	محمد	جوانمرد / امین / کمک به مظلوم / گرامی	نسبت دادن جوانمردی، امین بودن، مظلوم‌یاری به شخصیت(های) مسلمان داستان
پیوند دو دریا	حضرت علی / حضرت فاطمه	متقی / گرامی / هدایت / آزادی / زیباترین / خورشید / هدایت / دریا / سعادت	نسبت دادن به شخصیت(های) مسلمان داستان
غروب آفتاب ریژه	ابودر / پیامبر	جوانمردانه / مبارزه / حق / باطل / مردانه / راستگو / خورشید / آسمان / سوگ	نسبت دادن جوانمردی، حقانیت، مردانگی، راستگویی، خورشیدمانندی به شخصیت(های) مسلمان داستان
چهل روز عاشقانه	امام حسین / یارانش / آن بانوی بزرگوار	پرشکوه / بخشش / بخشیدن / شعله / نور / حقیقت / یدریغ / کرامت / انسانی / غم / تازیانه / بزرگوار	نسبت دادن شکوهمندی، بخشندگی، نورانیت، حقانیت، کرامت و انسانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
دختر آسمانی	حضرت فاطمه	محبوب / والا / ارجمند	نسبت دادن محبوبیت و ارجمندی به شخصیت(های) مسلمان داستان
تولد یک پروانه	قتبر / حضرت علی	وفادار / مبارزه	نسبت دادن وفاداری و مبارز بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
بانوی آب و آینه	زینب / امام آزادی	آزادی / روشن / خورشید صفت / همیشه بالنده	نسبت دادن آزادگی، روشن‌بینی، خورشید صفتی و بالندگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
سردار تنها	امیرالمومنین / قاصد امام حسین / امام حسین	وفادار / تنهایی / رسالت	نسبت دادن وفاداری، تنهایی و رسالت‌مندی به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
بر ساحل چشمانش	خاندان پیامبر اسلام	راستگویی / راستکاری / ساحل	نسبت دادن راستگویی و راستکاری و ساحل‌گونگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
صدای پای روشنایی	پیامبر / امام حسین	الگو / روشن / انسانیت	نسبت دادن الگو بودن، روشنی و انسانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
اویس تنهاترین سردار	اویس / پیامبر / امیرالمومنین	محبوب / دوست	نسبت دادن محبوبیت و دوستی به شخصیت(های) مسلمان داستان
بعد از نوزده	مهزیار / امام	فدایی	نسبت دادن فداکاری به شخصیت(های) مسلمان داستان
صدای زلال بلال	بلال / پیامبر	ایمان / رنج / شکنجه / یار	نسبت دادن ایمان و رنج‌دیدگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
آن شب آن سردار	حر / حسین (ع)	حق / تفکر / تأمل / نور / رسالت	نسبت دادن حقانیت، متفکر بودن، نورانیت شخصیت(های) مسلمان داستان
همسایه‌های آفتاب	مقدس اردبیلی / بحر العلوم / میرزای قمی / شیخ مرتضی	برجسته / بزرگان	نسبت دادن برجستگی و بزرگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
غنچه‌های پاییزی	پسران مسلم	مهربانی / معصومیت / ترسان / بی‌پناه	نسبت دادن مهربانی، معصومیت، ترس و بی‌پناهی به شخصیت(های) مسلمان داستان
آفتاب در حجاب	حضرت زینب	بزرگ / مهربان / سوزان / قافله‌سالار / مصیبت / آفتاب / شهادت / حقیقت	نسبت دادن بزرگی، مهربانی، مصیبت‌زدگی، آفتاب‌گونگی و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
غریبه مهربان	پیامبر اسلام و امام علی	مهربان / طلب خیر و برکت	نسبت دادن مهربانی و خیرخواهی و برکت‌خواهی به شخصیت(های)

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
			مسلمان داستان
داستان آن سیل	حلیمه / محمد	مهربان / امین	نسبت دادن مهربانی و امانت‌داری به شخصیت(های) مسلمان داستان
سفر دراز شام	ابوطالب / محمد	مهربان / آسمانی	نسبت دادن مهربانی و آسمانی بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
و آن ستاره که دنیا له‌دار می‌آید	عبدالمطلب	رحمت / یاور و پناه ستم‌دیدگان / رهایی‌بخش / آسمانی	نسبت دادن یآوری و پناهدهی ستم‌دیدگان و رهایی‌بخشی و آسمانی بودن به شخصیت(های) مسلمان داستان
دیگر بار شام	ابوطالب / محمد / خدیجه	وفا / امانت / بزرگ / خورشید / درخشش	نسبت دادن وفاداری، امانت‌داری، بزرگی، خورشیدگونگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
آن مهربان نیای خواستنی	محمد	پسندیده / وفای به عهد	نسبت دادن وفاداری به شخصیت(های) مسلمان داستان
شش تن و یک فریاد	حضرت علی / امام حسین / حجرین عدی	بزرگ / حقیقت	نسبت دادن بزرگی و حقانیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
فریاد کوه	[امام علی]	بزرگ / بزرگان / بزرگ‌ترین	نسبت دادن بزرگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
پدر، عشق و پسر	علی اکبر / حسین / حضرت علی / امام حسن	انیس / همدم / محبت / محبوب / شگرف	نسبت دادن محبت و محبوبیت به شخصیت(های) مسلمان داستان
ستاره‌ای بر خاک	مدرس	مهم / بزرگ	نسبت دادن بزرگی به شخصیت(های) مسلمان داستان
اصحاب عاشورا	امام / یاران واقعی امام	ایثار / هدایت / تعالی‌بخش / همام / هدایت‌جویان / استوار	نسبت دادن ایثارگری، هدایت‌گری، تعالی‌بخشی، استواری و هدایت‌جویی به شخصیت(های) مسلمان داستان

عنوان داستان	شخصیت‌های مسلمان داستان	نشانه‌های هویت‌ساز	چگونگی هویت‌سازی دولت‌پسندانه
مسلمان	مسلمان / رسول خدا	ارجمند / متعالی / حق / حقیقت / باشکوه / بیکران / روشن	نسبت دادن ارجمندی، حقانیت، شکوه و روشنی به شخصیت(های) مسلمان داستان
هجرت	پیامبر	اخلاق نیکو	نسبت دادن اخلاق نیکو به شخصیت(های) مسلمان داستان
وفای به عهد	یکی از یاران پیامبر	باوفا	نسبت دادن وفاداری به شخصیت(های) مسلمان داستان